

Str.

- 7: *České národní tance* — Neruda se zabýval článkem (viz stať B. Čermáka v Květech 1895, str. 261) již od počátku prosince 1858. Materiál k němu mu poskytl František Holina a Marie Šubertová, která mu řadu tanců zpívala a tančila. Stať je první větší českou prózou, kterou Neruda otiskl, a ukazuje ke zdrojům, z nichž později čerpal při sestavování českého salónního tance Besedy; roku 1863 je Besedě věnována pravděpodobně Nerudou psaná anonymní notice v Hlasu (10. 2. 1863) v rubrice Literatura a umění:
- Tanec Beseda dochází sice vždy větší obliby, trpí ale zvláštním neduhem — bezohledností kapelnickou. Posud jsme neslyšeli od veřejných kapel hudbu Besedy ani jednou správně zahrát, a přece není kapelníkovi snad tak velká obtíž, aby se zeptal v Praze meškajícího skladatele Hellera nebo některého ze znalých tanečníků, kteří vesměs na nemožnost jen poněkud přiměřeného tance sobě stýskají. Kapelníci ovšem bývají přeznalí páni a hrají tak, jak se právě jejich rozumu uzdá, třeba by to pak nebylo ničím pro tančící.
- 10: *Krolmus* — Václav K. (1787—1861), kněz, autor náboženských a kulturně historických spisů a sběratel národopisných památek; přehled lid. tanců otiskl v Lumíru 1852, str. 286; *zdařilá rytina* — od Františka Kolára (1830—1895);
- 18: *Jaroslav Langer* — Jaroslav Josef L. (1806—1846); jde o článek „České prostonárodní obyčeje a písně“;
- 21: *živější politický ruch* — v šedesátých letech obnovuje se v Rakousku ústavní zřízení. 20. října 1860 byl vydán tzv. říjnový diplom, který obnovil konstituční zřízení a ústavní svobody v Rakousku. Tím byl podnícen rozvoj českého společenského a politického života: vznikly nové organizace a spolky (Sokol, Umělecká beseda, zpěvácké a čtenářské spolky aj.), ale zájem veřejnosti byl soustředěn především na obnovený politický zápas centralistické německé liberální buržoazie a federalistických odpůrců z řad buržoazie ostatních rakouských národů;
- 22: *předmět, nyní právě časový* — připravovaly se oslavy tisíciletého výročí příchodu Cyrila a Metoděje;
- 24: *Dráhná to již léta* — na obrazech v Belvedéru se pracovalo v l. 1851 až 1865;
- 25: *Jednota vlasteneckých přátel* — Jednota vlasteneckých přátel umění byla založena českou šlechtou r. 1796, aby pečovala o nově zřízenou

- galerii; r. 1799 založila výtvarnou školu, která se později změnila ve výtvarnou akademii; *Filemon a Baucis* — podle Ovidiových *Meta-morfos* staří manželé ve Frýgii, kteří poskytli putujícím bohům po-
hoštění a byli pak za odměnu ustanoveni kněžími v chrámu, kde jim neubývalo pokrmu;
- 26: *v litografiích se rozšiřovaly* — Dvořákovo „Posvícení“ bylo repro-
dukováno v Květech r. 1868, r. 1872 bylo vydáno jako prémie čle-
nům Umělecké besedy;
- 27: *národní slavnost „ve Hvězdě“* — každoroční jarní pouť; viz DK*
I, str. 33;
- 28: *zvláštní poměry malířské naší akademie* — němečtí profesoři, dosazo-
vaní českou šlechtou, orientovali své žáky v nacionalistickém duchu
na Německo jako na středisko evropské výtvarné kultury. Jejich
odpor k české výtvarné tradici vypudil ze školy např. K. Purkyně,
později M. Alše a A. Chittussiho; „*das Gute liegt so nah!*“ — Sieh,
das Gute liegt so nah, Pohled, dobré je tak blízko (Fr. Schiller);
- 30: *mistr düsseldorfský* — Andreas Aschenbach (nar. 1815), u kterého
Lechleitner v Düsseldorfu studoval;
- 31: *mohutný proud časový* — viz vysv. k str. 21;
- 33: *Ž. V. císař Ferdinand* — otec Františka Josefa I., který abdikoval
v r. 1848;
- 35: *Sue... o dceři Rudolfově* — Eugène S. (1804—1857), franc. romano-
pisec, autor buržoazně sentimentálních románů na sociální témata,
zejm. známých *Mystères de Paris*; líčí dceru Rudolfa, hrdiny kni-
hy, zvanou Fleur de Marie, jako dívku ideální duševní i tělesné
krásy;
- 39: *Götz před heilbronskou radou* — G. von Berlichingen, hrdina stejno-
jmenného Goethova dramatu z r. 1773; v boji proti sobecké cír-
kevní i světské šlechtě je zákeřně zajat a před městskou radou
v Heilbronně se má potupně poddat. Vytrhne však strážci meč
a chce se bránit; *Gudrun* — vnučka irského králevice Hagena v staro-
německém pohádkovém eposu *Gudrun*;
- 40: *kníže Windischgrätz* — Alfred W. (1787—1862), polní maršálek,
který potlačil pražskou revoluci r. 1848;
- 41: *Jean Paul* (vl. jm. Johann Paul Friedrich Richter, 1763—1825),
něm. humorista; citát je asi z knihy *Vorschule der Ästhetik*; *smrto-
nosný Josua* — izraelský vojevůdce; za války s amorejskými králi
zůstalo, podle biblické pověsti, stát slunce po celou dobu jeho ví-
tězné bitvy;
- 42: „*Diana*“, *Pražanům dobře známá* — byla několikrát vystavena, po-
prvé na výstavě r. 1849;

* Označením *DK, Č. spol., MC, Div., Žerty, Dop.* odkazujeme
na svazky *Drobné klepy, Česká společnost, Menší cesty, České divadlo,
Žerty, hravé i dravé, Dopisy* ve Spisech Jana Nerudy.

- 44: *Bouřná naše doba* — viz vysv. k str. 21;
- 45: *Chiemsee* — Chiemské jezero v Bavorsku; *Schefer* — Leopold Sch. (1784—1862), německý básník, lyrik a novelista;
- 49: *Ulrich Hutten* (1488—1523), něm. humanista a reformátor; *Sickingen* — Franz S. (1481—1523), něm. rytíř a vojevůdce z období selských válek v Německu; *Götz* — G. von Berlichingen, viz vysv. k str. 39; *císař Max I.* (1459—1519);
- 51: *Razia* — referátu o Čermákově obraze předcházela v Hlase 23. 2. 1863 nepodepsaná zpráva, jejímž autorem je pravděpodobně Neruda: První představení průzračných obrazů nemělo takové návštěvy, jaké bychom byli krásnému tomu podniknutí přáli, divadlo bylo takměř prázdné. Není však pochybnosti, že obecnost české použije hojně a opětovně příležitosti, aby se líp seznámilo s některými nesmrtelnými výtvoři velkých umělců, než jak obyčejnými mrtvými fotografiemi možno. Ovšem nepodávají průzračné tyto kopie ani co do kresby, ani co do barev úplně dokonalost originálů, také osvětlení bylo napoprvé nedostatečné, většina obrazů působí ale přece překvapně a divák lituje, že tak brzy se opona nad každým. Z novověkých malířů viděli jsme zastoupeny Führicha, Knorra a Overbeka. Ze starších jsou tu zastoupeni krajinář Claude Lorrain, Correggio, Raffael, Rubens, Michelangelo atd. Poslednějšího „Mojžíš sestupující s hory Sinai“ uzavírá výstavu a dovršuje mohutností svou dojem příznivý. — *dobře známá Poláková „Diana“* — viz vysv. k str. 42;
- 53: *pražská akademie se o to stará* — viz str. 28; *Německý spolek pro umění dějinné* — v 18. století vznikaly v jednotlivých německých městech spolky na podporu německého umění; v padesátých letech 19. století byly sloučeny;
- 55: „*dny moje jsou již spočítány*“ — Neruda odejel 30. dubna přes jižní Německo do Paříže a vrátil se až po uzavření výstavy (viz Menší cesty); *do údolí ramsavského* — Ramsau, vesnice u Berchtesgadenu v Bavorsku; *údolí svatoivanská* — patrně Svatý Jan pod Skalou u Berouna;
- 57: *Mir ist so alpig zumute* — mně je tak „alpsky“ dobře; *Eichendorff* — Joseph von E. (1788—1857), něm. romantický básník a dramatik;
- 58: *předloňský „Hrob Walterův“* — obraz „Hrob Waltera von Vogelweide“, něm. středověkého básníka, z r. 1861;
- 59: *was sich der Wald erzählt* — co si les vypráví;
- 60: *praněmecký Rýn* — nářezka na rostoucí velkoněmecký nacionalismus, projevující se zejména ve vztahu k Francii v otázce hranic v Porýní a navazující na tradice národně osvobozenického boje v napoleonských válkách;
- 64: *Berg* — snad Pieter Th. Melochius van der Berg (1799—1873), hol. humorista a epigramatik;

- 67: *Umělecká beseda* — byla založena v r. 1863 jako středisko českého uměleckého života; *tři podobizny... Čermáka* — viz Nerudův referát na str. 83—85;
- 69: „*Sancta simplicitas!*“ — Svatá prostoto!, podle tradice zvolání Husovo, když jakási stařena přikládala dřevo na jeho hranici; témuž obrazu je věnován v Rodinné kronice z r. 1864 (str. 57—58) nepodepsaný článek, jehož názorová shoda s podepsaným článkem v Hlase ukazuje na autorství Nerudovo:

Lessingův Jan Hus. Při dramatickém spisovateli nepokládáme za velkou vadu, když historický předmět sobě dle svého přizpůsobí, když s historickou osobností dle své libůstky naloží. Žádáme od něho pak jen důslednost a prohloubenost, k čemuž má ve více postupných oddílech svého plodu příležitost dostatečnou. Jinak s malířem. On vládne jediným momentem, co v tom vyjádřit nedovede, je pro něho ztraceno; nedovede-li nebo nechce-li podat moment opravdu a mocně hrdinný, je tím věc odbyta. Lessing podal nám obrazem svým ovšem také Husa co hrdinu, řekli bychom ale, že co hrdinu německého. Hus před samou hranicí poskytuje zajisté vysoké tragiky a dramatické bohatosti dost, Lessing sobě obral ale okamžik ze všech nejmrtvější, nejabstraktnější. Hus přiveden před samu hranici poklekl k poslední modlitbě. V obličejí jeho takřka průsvitným nevidíme při nejlepší vůli, a té jsme přinesli k výstavě dosti s sebou, žádné hrdinnosti, místo ní jen umořenost, slabost, třeba i oddanost. Vidíme před sebou zahradu Jetsemanskou, nikoli ale Golgatu, chcem-li vůbec nějaké paralely užítí. Obličej Husův jest nám co takový cizí, zdá se to býti akademická studie, jakých jsme podobných i se vzory jejich ovšem již viděli tu i tam po Německu. Husa Lessingova nepotřebují více upalovat, on se rozplývá již sám. Abstraktnímu základu dodal Lessing železně důsledného provedení, dle klidnosti a modlitby Husovy naladil vše ostatní. Aby dojmu modlitby neubral, zmírnil umělec vůkolí tak, že se vzdal i blízko ležící příležitosti, aby živě pohnutou stafáží zvýšil co protivou vhodnou klid hlavní osoby. Geniální musíme nazvat jen myšlenku tu, že část postav hledící v Husovu oddanou tvář jeví outrpnost, jako by výrazem mučedníkovým pohnuti byli, úšklebek pak že objevuje se jen za zády jeho. Avšak ani outrpnost ani úšklebek neobdržely síly, lhostejnost je hlavním rázem obličejů jinak většinou ve zvláštnosti své velmi krásných. Lessing obětoval základní své myšlence vše, podobná oběť nemůže se však vysoko vynášeti, neboť zajisté bylo by bývalo větší úlohou, aby dodal stafáží síly vášnivější; má-li každá jednotlivá část obrazu živost do sebe, jest pak zajisté tíže upoutati pozornost na osobu hlavní, třeba by protivy jako zde již samy pro sebe působiti mohly. Skoro úzkostlivě vzdálil Lessing vše, co by hlavní osobu zastiňovati mohlo. Pod Husem je *prázdné* prostranství, skupení osob spadá do koutů obrazu, hranice je až příliš vzdálena,

a aby ani kromobyčejných prostředků nescházelo, prolamuje se nebe a paprsek sluneční ukazuje přímo na tvář Husovu! Lhostejnost vůkolních tváří může pozorovatel třeba považovat za geniální nápad, v ní může třeba vidět perfidnost, nejzarytější zlomyslnost, *chce-li*, je mu to na vůli dáno; my holdujeme náhledu, že malíř nemá čekat teprve na to, mnoho-li kdo do jeho tváří výrazu vloží a jaký výraz, on naopak že má působit na diváka rozhodně a nepřipustit ani slabé pochybnosti o výrazu. Jakož nám malíř jen jednotlivý okamžik znázorňuje, musí na nás také okamžitě působit; u Lessingova obrazu necítíme při prvním předstoupení praničeho, musíme obraz teprve analyzovat, abychom původcově intenci porozuměli. Přes to přese všechno vidíme ale na každé jednotlivosti obrazu Lessingova umělce dokonalého, mistra štětcem svým již zasloužené slávy sobě dobovšího. O bezúhonnosti kresby netřeba (až na *schválně* zkrácení dálky mezi Husem a hranicí) ničeho podotýkati, v barvách pak panuje tak milá, tak jednoduchá harmonie, jakou jsme seznali posud jen zřídka. Že jsme se vyjádřili proti základní myšlence Lessingově, stalo se z důvodů vážných. Obraz jeho, třeba dobře malovaný, nemůžeme nikdy považovat za dobrou ilustraci českých dějin, hrdinu Husa, českého hrdinu, musí nám před hranicí dle dějepisu i národního uvědomění znázorniti malíř český. Německá kritika bude ovšem vždy tvrdit, že musil teprve chladný Němec malíř se vyskytnout, aby nám obrazem svým vysvětlil, jakým hrdinou Hus vlastně byl. —

Rodinná kronika chtěla čtenářstvu svému podati Lessingův obraz v dřevorytině, aby jej i vzdálenější posouditi mohli. Berlínský umělecký obchod Sachse a spol. posílá obraz ten po městech ku výstavě, prodává také fotografie dle něho, i počali jsme tedy s ním vyjednávati. Odpověď zněla následovně: „Litujeme neskonale, že V. B. musíme se zdáti neúslužnými, zamítajíce žádost Vaši tímto co nejpřátelštěji. Stát (pruský) zakoupiv obraz výslovně zapověděl každou reprodukci, vyjímaje velkou rytinu v mědi, jakou ještě vydati máme, a Vám již známou, zákonně chráněnou fotografii; zamezil všem druhům rozmnožování, takže jsme již mnohým podobným návrhům, také Ilustrovaných novin (lipských), odepřítí musili. Prosíme tedy, aby pro uvarování nevyhnutelných nepříjemností dřevořezba se nezhotovila. — V úctě a oddanosti *L. Sachse & Comp.*“

— Čtenářstvo české omluví tímto Rodinnou kroniku, vůle byla ochotna.

- 71: *Německý spolek pro historické umění* — viz vysv. k str. 53;
 72: *Hutten* — viz vysv. k str. 49; obraz představuje patrně ověnění H. vavřínovým věncem od císaře Maxmiliána I. v Augšpurku r. 1517;
 73: *Měl jsem jednoho přítele, estetika* — míněn snad Josef Nosek, autor hudebních článků v Rodinné kronice, píšící pod pseud. Vysocký;

- 109: *mundus vult decipi* — svět chce být klamán;
- 112: *koruna* — hudební značka prodlužující libovolně trvání noty;
- 115: *ráz doby* — narážka na stupňující se národní a politickou perzekuci v období zostřeného národního boje po vytvoření dualismu r. 1867;
- 116: *líp zahraje Fausta neb Valentýna než Mefista* — postavy z Goethova Fausta;
- 117: *Wurm* — postava ze Schillerovy hry Úklady a láska;
- 120: *jedno z novějších libret našich* — Drahomíra od překladatele a libretisty Jindřicha Hanuše Böhma (1836—1916) a skladatele Karla Šebora (1802—1861); poprvé provedena v Proz. div. r. 1867;
- 121: *Thiebaut* — Ant. Friedrich Just. T. (1772—1840), něm. právník a znalec klasické hudby; citáty jsou ze spisu *Über Reinheit der Tonkunst*; *Cherubini* — Maria Luigi Ch. (1760—1842), skladatel it. původu působící ve Francii; text Vodaře je od Bouilly-Frietze; *Händel* — Georg Friedrich H. (1685—1759), něm. skladatel; *Zumsterg* — Johann Rudolf Z. (1760—1802), něm. skladatel písní; *Klopstock* — Friedrich Gottlieb K. (1724—1803), něm. básník; *Pergolesi* — Giovanni Battista P. (1710—1736), it. skladatel, tvůrce komické opery;
- 122: *schikanedrující doba* — podle Emanuela Sch. (1751—1812), autora populárních vídeňských frašek; *Thám* — Václav T. (1765—asi 1816), dramatik a herec; *Štván* — Maxmilián Š. (1755—1819), dramatik a překladatel; *Tandler* — Josef Jakub T. (1765—1826), dramatik, člen skupiny vlastenců kolem Boudy; *Štěpánek* — Jan Nepomuk Š. (1783—1836), dramatik a režisér, člen skupiny vlastenců kolem Boudy; *Pečírka* — Josef P. (1818—1870), popularizující spisovatel, vydavatel známého kalendáře a učebnic; *Züngel* — Emanuel Z. (1840—1895), básník a překladatel libret; *Šír* — František Š. (1796—1867), spisovatel, ředitel gymnasia v Jičíně; *Böhm* — viz vysv. k str. 120; *Švédové v Praze* — opera Jana Nepomuka Škroupa (1811—1892), poprvé v Proz. div. 22. 4. 1867; *Vladimír* — opera Františka Zdeňka Skuherského (1830—1892); *Templáři na Moravě* — hudba od Karla Šebora (1843—1903);
- 123: *Dráteník Chmelenského* — opera Fr. Škroupa (1801—1862) na text Josefa Krasoslava Chmelenského (1780—1839); *Drahomíra* — viz vysv. k str. 120;
- 125: *krev česká* — otec Matejkův pocházel ze severních Čech;
- 126: *Rejtan* — Tadeusz R. (1742—1770), odpůrce rozdělení Polska;
- 128: *zbraň... posud nezastrčenou* — narážka na polské povstání r. 1863; *pomník Radeckého* — pomník maršála R. na Malé Straně v Praze od Josefa Maxe; *mrtvé fresky belvedérské* — narážka na akademičnost fresek v pražském Belvedéru;
- 129: *Školy, které byly v posledních desetiletích rozkvětly* — düsseldorfská s programovou romantickou tvorbou (Kaulbach), mnichovská žánrová s náměty ze života sedláků a maloměšťáků (Spitzweg);

- 131: *Hémicykl Delarochův* — nástěnný obraz, zobrazuje přes sedmdesát postav;
- 134: *Paleček* — Josef P. (1842—1913); od r. 1870 působil v Petrohradě; *vyměřovat začal...* — scéna z prvního jednání Mozartovy opery Figarova svatba; *bratr Jan Paleček ...* — začátek často vydávaných Palečkových Historií;
- 135: *Paleček, milovník žertu a pravdy* — humoristický časopis, vydávaný Fr. Jar. Rubšem, Fr. Hajnišem a V. Filípkem; vycházel v l. 1841—1847; *Mefistofeles* — postava z opery Faust a Markéta od Charlese Gounoda (1818—1893); *tlampač* — postava Kecala z Prodané nevěsty; *Basilio* — postava z opery Lazebník sevillský od G. Rossiniho; *Radimský* — postava z Šeborovy opery Nevěsta husitská; *Labuťka* — Neruda míní asi J. N. Laštovku (1824—1877); *Nicht einer...* — Ani jeden ze zpěváků nezpívá stejně jako druzí; každý má ve své písni své království;
- 136: *v říši tenoru* — narážka na časté personální změny tenoristů českého divadla, způsobené zejména snahou ředitelství po angažování cizinců a odchody českých tenoristů k německému divadlu (např. Vecko); *poslanec Vávra* — Vincenc Vávra-Haštalský (1824—1887); *pan arcibiskup náš* — kardinál Bedřich Schwarzenberg (1809 až 1885);
- 137: *Stála své budovatele život* — stavitelé vídeňské opery van der Nüll a August Siccardsburg spáchali r. 1868 sebevraždu; *Ivan Hrozný* — ruský car pověstný krutostí, se kterou odstraňoval své protivníky; *Pipin* — Pipin Krátký (druhá pol. 10. stol.), král francké říše, otec Karla Velikého;
- 138: *Bellini* — Vincenzo B. (1801—1848), skladatel známý operou Norma; *Donizetti* — Gaetano D. (1797—1848), operní skladatel; *Cherubini* — viz vysv. k str. 121; *Spontini* — Luigi Gasparo Pacifico S. (1777 až 1851), it. skladatel úspěšný operou Vestálka; *Boieldieu* — François Adrien B. (1775—1834), franc. skladatel komických oper; *Meyerbeer* — viz vysv. k str. 86; *Weber* — Carl Maria W. (1786—1826), něm. skladatel, představitel demokratického hnutí, autor opery Čarostřelec; *Marschner* — Heinrich August M. (1795—1861), něm. operní skladatel; *Spohr* — Ludwig S. (1789—1859), něm. skladatel a houslový virtuos; *Haydn* — Franz Joseph H. (1732—1809), vídeňský hudební skladatel; *Ditters z Dittersdorfu* — Karl Ditters z D. (1739—1799), skladatel povrchních vídeňských singspielů; *Prokuracie* — paláce na náměstí sv. Marka, kde bydleli úředníci republiky;
- 139: *Prager Abendblatt* — pražské německé noviny, příloha Prager Zeitung, vycházel od r. 1867; *následky pražského obecního finančnictví* — jde o telegram V. K. Šembery o pobytu barona Kollera ve Vídni kvůli zamýšlenému rozpuštění pražského zastupitelstva;
- 140: „*Vlastenecká*“ *společnost* — Spolek vlasteneckých přátel umění, viz

- str. 25; *sépiové myšlenky* — obrazové studie malované hnědou, sépiovou barvou; *katzenjammer* — kocovina;
- 141: *Fénelon* — François de Salignac de la Mothe (1651—1715), franc. filosof, teolog a spisovatel; *řezba ve Květech* — uveřejněna r. 1867, č. 18, str. 149;
- 143: *Am Himmelsantlitz ...* — Po tváři nebe putuje myšlenka, to chmurné mračno tam, tak tísnivé, tak těžké;
- 146: „*nám pěje lid*“ — citát z Kollárovy Slávy dcery;
- 147: *Dargomyžskij* — Alexandr Sergejevič D. (1813—1869), ruský skladatel; skladba je Kozáček, scherzo pro orchestr; *Šebesta* — Vojtěch Š. (1844—1880), baryton českého divadla; *Barcal* — Antonín B., v l. 1868—1870 tenorista české opery; *Benevic-Miková* — Emílie B.-M. (1843—1913), altistka české opery; *Paleček* — Josef P.; viz vysv. ke str. 134; *Čech* — Karel Č. (1844—1913), basista Proz. div.; *Ehrenbergova* — Eleonora z Ehrenbergů (1832—1913), koloraturní soprán Proz. div., první Mařenka v Prodané nevěstě; *Hanušova* — Bety H. (1846—1901), altistka českého divadla; později choť Z. Fibicha; *Lev* — Josef L. (1832—1898), barytonista Proz. i Nár. div.; *Gerbič* — Fran G. (1840—1917), slovinský hudební pedagog, v l. 1863—1867 studoval v Praze a krátce byl tenorem českého divadla; *Lukes* — Jan Ludvík L. (1824—1906), tenorista Proz. div.; Lukesovi věnoval Neruda jako redaktor Rodinné kroniky v r. 1864 (str. 274) podobiznu, k níž pravděpodobně napsal sám text:

Jan L. Lukes. — Za poslední doby, po léta dosti dlouhá, bylo jméno Lukesovo neodlučitelné od pojmu českého zpěvu. Lukes, přednášeč par excellence českých národních písní, Lukes zakladatel *prvního* českého zpěváckého spolku, Lukes, výtečný tlumočník Škroupova Dráteníka, dobyl sobě takřka outokem nejvyšší přízeň četného obecnstva, získal takřka již prvními písněmi svými čestného příjmi „pěvce českého“.

J. L. Lukes narodil se dne 22. listopadu 1824 v Oustí nad Orlicí. Z četné rodiny, která dvanácte dětí čítala, byl on jediný, který k hudbě vyřknuté vlohy měl. Počátkům hudby učil se na houslích u tehdejšího oustěckého učitele p. Františka Hniličky, později u téhož počátkům zpěvu. Zvláště ve zpěvu činil brzy utěšené pokroky. Když byl Lukes půl deváta roku stár, vzal ho otec již do Brna, aby dělal v klášteře u augustiánů zkoušku, by do tamější fundace přijat byl; obstál výtečně. Zakrátko znalo ho Brno co *prvního* *sopranistu* svého. Ve škole ovšem podobné slávy nenabýval, scházelať mu známost němčiny naprosto. Školské trampoty ty vyhnaly ho konečně z Brna; putoval do Kroměříže, kdež se nějakému řemeslu vyučiti hodlal. Hledal v Kroměříži i v Olomúci místo nějaké marně, i odebral se do Vídně, kdež po mnohých dnech dopídil se konečně místa co učedník soustružnický ve Fünfhausu. Otec však přišel proň a vzal ho domů, aby se zde učil tkalcovství. Zde strávil tři léta,

načež puzen touhou po vzdělání opět se odebral na gymnasium brněnské, kdež zase přijat jest *Klácelem* do fundace. Ztrativ konečně hlas sopránový účinkoval v kůru na rozmanitých nástrojích.

Roku 1848 v měsíci srpnu vyzdvihl prelát Napp fundační ústav. Lukes, co tenorista již mnohoslibný i po městě známý, odebral se s některými doporučujícími listy do Vídně, aby zde studoval práva a zároveň v hudbě dále se zdokonaloval. Poslednější činil nejdříve u Procha, později u Vlacha Basadonny, pak u Čecha Bartha. Práva absolvoval r. 1853 a měl nyní voliti mezi právnictvím nebo uměním. Odhodlal se snadno k poslednějšímu.

Naučiv se dvěma operám, *Stradelle* a *Lucii*, odebral se k pohostinské hře do Olomouce. Líbil se rozhodně a byl ihned engažován.

Nastalá v Praze operní poušť donutila roku 1854 kapelníka Škroupa, aby vydal se na cestu kvůli shledání řádných sil operistických. V Olomúci slyšel Lukese a získal ho pro Prahu.

První úloha, kterou Lukes před pražským obecnstvem se osvědčil, byla úloha Artura v *Lindě*, po kteréž opeře následovaly *Rigoletto* a *Stradella*. Repertoár Lukesův se po ta tři léta, co při pražském divadle engažován byl, rozmnožil padesáti partii. Po třech letech vzdal se Lukes divadelní dráhy své.

Procestoval skoro celou Evropu a obrátil se pak k životu praktickému. Učil se lučbě, pivovářečnictví, kněhvedení atd., až konečně oženiv se se slečnou K. Kučerovou, sám závod sladovnický řídit počal. Umění se však nikdy neodcizil, zpíval často na českém jevišti, ještě častěji po besedách českých, řídil Hlahol atd., až konečně dle zpráv novinářských nyní opět co operní zpěvák působiti hledí trvale. Jest engažován pro Brusel.

Je potřebí pochvalnými slovy šířiti se zde o uměleckém stupni Lukesově? V Čechách i na Moravě slyšeli ho statisíce, a kdož ho neslyšel sám, četl alespoň přechoasto o slávě jeho! —

Ludevít Procházka — viz vysv. k str. 103; *velkolepá shakespearská slavnost* — viz Div. II, str. 297—299;

149: „*nové místnosti*“ *besední* — v Široké, dnes Jungmannově ulici; *učil jsem se... polykat žluč* — narážka na policejní perzekuci české žurnalistiky a národního hnutí, která se po zrušení výjimečného stavu uvolnila, ale na sklonku r. 1869 opět nabývala dřívějšího rozsahu; *Dedera* — vrchní policejní komisař v Praze, známý z účasti na převozu Karla Havlíčka do Brixenu;

150: *Peabody* — George P. (1795—1869), americký lidumil žijící v Londýně; *paní Hynková* — Magdaléna H. (1815—1883), herečka Proz. div., představitelka matek a komických stařen; *Šamberk* — Ferdinand Š. (1839—1904), herec a autor četných veseloher; *Mošna* — Jindřich M. (1837—1911), komik Proz. i Nár. div.;

152: *Zalužanský* — Adam Z. ze Zalužan (zemřel 1613), český lékař a bo-

- tanik; *Diviš* — Prokop D. (1696—1765), kněz, fyzik a vynálezce hromosvodu;
- 153: *pro druhý obraz* — patrně obraz „Abundantia“ (Dary moře a země), na kterém děti mají stařecké tváře, ženy jen výraz smyslnosti atd.; *již předloním* — viz str. 125-128;
- 154: *před smrtícím Josuou* — viz vysv. k str. 41;
- 155: *jistý estetik* — asi Vojtěch Svoboda, viz vysv. ke str. 197; *pogoň* — stříbrný obrněný jezdec s napřaženým mečem na pádícím koni;
- 156: *Hémicycle* — viz vysv. k str. 131;
- 158: *v divadelním parketu* — v nynějším Tylově divadle; *Strakatý* — Jan S. (1835—1856), operní pěvec; *Pivoda* — František P. (1824—1898), tenorista, později učitel zpěvu; odpůrce B. Smetany; *Appé* — August A. (vl. jm. Appelmann, 1820—1859), zpěvák a učitel zpěvu; *Böhm* — Václav B., zpíval v druhé polovině šedesátých let drobné tenorové party; *Trema Byzancia* — Třes se, Byzancie, árie z opery G. Donizettiho Belisar; *Lidunky nebo Aninky* — postavy z tehdejšího překladu libreta Čarostřelce od C. M. Webera (v Proz. div. poprvé 28. 9. 1866); *Dráteník* — viz vysv. k str. 123;
- 159: *Peták* — působil u českého divadla v l. 1845—1862; *Bachmann* — Eduard B. (1831—1880), člen německé opery v Praze; *Roger* — Gustave Hippolite R. (1815—1879), člen pařížské opery; *Minetti* — Antonio M., hostoval v Praze r. 1864; *Carrion* — Emanuel de C., hostoval v Praze v r. 1868; *Gerbič* — Fran G., viz vysv. k str. 147; *Stažic* — František Stéger, hostoval v Praze r. 1864; *Trousil* — Cantarelli, hostoval v Praze v březnu r. 1865; *Vecko* — Čeněk V. (1834—1874), tenorista Proz. div., známý svým odchodem k německé opeře v r. 1865; *Horlivý* — Kašpar H., v l. 1863—1865 sólista Proz. div.; *Fiedler* — hostoval v Proz. div. v červenci r. 1865; *Reichl* — Josef R. (1819—1866), v r. 1865 člen Proz. div.; *Polák* — Jindřich P., divadlo opustil pro nemoc r. 1868; *Lukes* — Jan Ludvík L., viz vysv. k str. 147; *Barcal* — Antonín B., viz vysv. k str. 147; *Grund* — Arnošt G. (1844—1918), původně činoherní herec, od r. 1865 člen opery českého divadla; *Vegr* — Josef V., r. 1869 odešel z Prahy do Lublaně; *Souček* — Julius S. (1831—1874), zpíval v Proz. div. od r. 1863; *Rixi* — Julius R., v r. 1868 člen Proz. div.; *Kysela* — Josef K. (1839—1904), buffo tenor, vypomáhal do r. 1869 v české opeře; *Švarc* — Jakub Š. (1835—1915), vystoupil v Proz. div. r. 1868; *Madr* — v l. 1866 člen Proz. div.; *Neděla* — Josef N. (zemřel r. 1867), člen sboru české opery; *Píšek* — Jan Křtitel P. (1814 až 1873), člen stuttgartské opery, hostoval v Praze v r. 1863; *Lev* — Josef L., viz vysv. k str. 147, též na str. 405—408; *Hora* — Ferdinand H., působil v Proz. div. v l. 1869—1870; *Bignio* — Luigi de B. (1839—1907), člen vídeňské opery, hostoval v Praze v květnu r. 1867; *Angyalffy* — Alexander A., člen opery v Pešti, hostoval v Praze r. 1864; *Milaszewski* — Leopold M., člen varšavské opery, hosto-

val v Praze r. 1864; *Robinson* — v l. 1864—1865 člen německé opery v Praze, hostoval v Proz. div. r. 1864; *Klatovský* — hostoval v Praze v lednu 1864; *Fiala* — Jan F. (1850—1910), kostelní zpěvák v Olomouci, hostoval v několika operách v Praze v r. 1863; *Šebesta* — Vojtěch Š., viz vysv. k str. 147; *Novák* — Jan N., člen české opery v l. 1870—1872; *Weinlich* — hostoval v Praze v srpnu 1865; *Sák* — František S. (1816—1876), v l. 1869—1872 zpěvák a režisér opery českého divadla; *Koubek* — Ferdinand K., od r. 1869 bas buffo Proz. div.; *Zacchi* — Mauro Z., hostoval v Praze s italskou společností r. 1864; *Herzog* — Jan H. (nar. 1820, člen něm. opery v Praze; *Bláha* — Jan B., od r. 1864 člen českého divadla; *Rokitan- ský* — Jan R. (1835—1909), člen něm. opery v Praze, od r. 1864 působil ve Vídni; *Hynek* — František H. (1848—1905), člen Proz. div. v l. 1863—1866; *Podhorský* — dříve člen Stögerovy div. společnosti; *Doubravský* — Petr D. (1841—1887), od r. 1865 člen české opery v Praze; *Paleček* — Josef P., viz vysv. k str. 147; *Čech* — Karel Č., viz vysv. k str. 147; *Dobš* — Václav D. (1846—1902), v l. 1870—1873 sólista české opery; *Novotný* — člen divadla v Plzni, vystoupil v Praze r. 1870; *Blažkova* — Věkoslava Ress-B. (1841 až 1873), viz Nerudův nekrolog na str. 221—223; *Medalova* — Viléma M. (nar. 1841), působila zejména u operních scén v Německu; *Peklova* — Johana P., vystoupila pohostinsky v r. 1863; *Roubalova* — Gabriela R. (1843—1922), zpívala v Proz. div. v r. 1865, později působila v cizině; *Alizarova* — Anna A., zpívala v Praze r. 1868; *Freitagova* — v l. 1865—1866 členka něm. opery v Praze; *Ferenczy* — Isabella F., členka maďarského národního divadla, hostovala v Praze v r. 1865; *Devries* — Rosa D., členka milánské Scaly, hostovala v Praze v r. 1865; *Alexandrová* — členka opery v Moskvě; hostovala v Praze v červenci 1867; *Thoméová* — hostovala v Proz. div. v červenci 1867; *Orgényi* — Aglaia O., členka berlínské opery, vystoupila v Praze r. 1868; *Sittova* — Marie S. (1852—1907), členka Proz. div. od r. 1873; hostovala v Praze v r. 1869; *Kainz-Prausová* — Emílie K.—P., členka vídeňské opery, hostovala v Praze v r. 1865; *Jelínkova* — Karolína J., členka salzburské opery, hostovala v Praze v sezóně 1865—1866; *Knornova* — Julie K., provdaná Šamberková, hostovala v Praze v červnu 1865; *Rastelli* — Emílie R. (1846—1886), členka české opery v l. 1866—1868; *Havelkova* — Míla H. (1847—1878), členka české opery v l. 1867—1870; *Zawiszanka* — Helena Z., zpívala v české opeře v l. 1864—1865; *Bubeníčková* — Emílie B., zpěvačka na evropských operních scénách, v Proz. div. hostovala v r. 1870; *Bertelli* — Matylda B., žačka tenoristy Em. de Carrion, se kterým hostovala v Praze v r. 1867; *Rückaufova* — Terezie R., zpívala v Proz. div. v l. 1866—1869; *Bonnetova* — Hermína B., hostovala v Praze v srpnu 1867; *Weissova* — hostovala v Praze v září 1863; *Ľandova* — Marie J., členka české

opery v l. 1865—1866; *Staudingrova* — Kateřina S. (nar. 1845), členka opery Proz. div. v r. 1866—1867; *Světlá* — členka divadla ve Štýrském Hradci, hostovala v Praze v srpnu 1865; *Miková* — Emílie M.-Bennewitzová (1834—1906), členka české opery v l. 1867 až 1871; *Macháčková* — Marie M., členka Proz. div. v l. 1862—1866; *Procházková* — Josefína Schmidt-P. (zemř. 1867), členka německé opery v Praze, hostovala často v Proz. div.; *Hanušova* — viz vysv. k str. 147; *Mokřížova* — Emílie M., hostovala v Proz. div. v dubnu 1869; *Dupont-Lindner* — členka opery v Norimberce, hostovala v Praze v r. 1863; *Goldhammerova* — zpívala v českém divadle v dubnu 1864; *Brennerova* — Johanna B. (zemř. 1878), hostovala v Praze v r. 1864 a 1865; *Vitali* — Giuseppina V. (nar. 1846), hostovala v Praze od r. 1868 téměř každý rok; *Marchisiové* — Barbara M. (1834—1919) a Carlotta M. (1836—1872), členky opery v Paříži, zpívaly v Praze v r. 1864; *Ehrenbergova* — viz vysv. k str. 147; *Písařovicova* — Marie P., zpívala v Proz. div. od r. 1863; *Murská* — Irma M., členka vídeňské opery, hostovala v Praze v r. 1865; *Römerova* — Bertha R. (nar. 1846), členka opery v Desavě, hostovala v Praze v dubnu 1867; *Nedělová* — členka sboru české opery, v r. 1868 zpívala i drobné role; *Sáková* — Ema S.-Maislerová, operní a operetní zpěvačka Proz. div.; zpívala v l. 1866—1873; *Boschetti* — Terezie B. (1845—1919), členka něm. opery v Praze, zpívala v l. 1862—1864 současně i v českém divadle; *La Faria* — Luigie F., hostovala v Proz. div. r. 1863; *Kupkova* — Anna K. (1848—1903), členka českého divadla v l. 1868—1872; *Beštova* — Anna B., zpívala v dubnu 1868 v Proz. div.; *Šolárova* — vystoupila v Proz. div. v říjnu 1866; *Dráteník* — viz vysv. k str. 123;

- 160: *Drahomíra* — viz vysv. k str. 120; *Husitská nevěsta, Lejla* — od Karla Bendla (1838—1897), poprvé 27. 9. 1868 a 4. 1. 1868; *Lora* — od F. Z. Skuherského, viz vysv. k str. 122; v Proz. div. poprvé 13. 4. 1868; *Blanka, Templáři na Moravě* — od K. Šebora, poprvé 1. 3. 1870 a 19. 10. 1865; *Vladimír* — od F. Z. Skuherského, poprvé 27. 3. 1863; *Zajatá* — od Hynka Vojáčka (1825—1917), poprvé 13. 3. 1869; *Švédové v Praze* — viz vysv. k str. 122; *Armida* — od Ch. W. Glucka; v Proz. div. poprvé 11. 4. 1866; *Belisar* — od G. Donizettiho; v Proz. div. poprvé 19. 4. 1863; *Bílá paní* — od F. A. Boieldieua (1775—1834), v Proz. div. poprvé 25. 10. 1863; *Blesk* — od J. F. Halévyho (1799—1862), v Proz. div. poprvé 9. 8. 1863; *Cikánka* — od W. Balfa (1808—1870), v Proz. div. poprvé 15. 11. 1863; *Cár a tesař* — od G. A. Lortzinga (1803—1851), v Proz. div. poprvé 10. 5. 1863; *Černé domino* — od D. E. F. Aubera (1782 až 1871), v Proz. div. poprvé 12. 11. 1869; *Diamanty koruny* — od D. E. F. Aubera; v Proz. div. poprvé 4. 12. 1864; *Dinorah* — od G. Meyerbeera, viz vysv. k str. 86; v Proz. div. poprvé 13. 10.

1863; *Don Sebastian* — od G. Donizettiho, v Proz. div. poprvé 8. 11. 1867; *Don Pasquale* — od G. Donizettiho, v Proz. div. poprvé 15. 6. 1869; *Ernani* — od G. Verdiho (1813—1901), v Proz. div. poprvé 10. 9. 1865; *Faust* — od Ludwiga Spohra, viz vysv. k str. 138; v Proz. div. poprvé 1. 1862; *Fra Diavolo* — od D. E. F. Aubera, v Proz. div. poprvé 28. 2. 1868; *Halka* — od St. Moniuszka (1809—1872), v Proz. div. poprvé 28. 2. 1868; *Hugenoti* — viz vysv. k str. 86; *Jan z Paříže* — od F. A. Boildieua, v Proz. div. poprvé 30. 4. 1866; *Jessonda* — od L. Spohra, v Proz. div. poprvé 26. 2. 1869; *Josef a jeho bratři* — od Etienna Nicolase Méhula (1763—1817), v Proz. div. poprvé 15. 8. 1863; *Kryšpín a kmotra* — od Luigiho a Frederika Ricciů, v Proz. div. poprvé 20. 7. 1869; *Linda ze Chamoix, Lukrecia Borgia* — od G. Donizettiho, v Proz. div. poprvé 3. 1. 1865 a 24. 1. 1863; *Marta* — od Friedricha Flotowa (1812—1883), v Proz. div. poprvé 18. 6. 1863; *Marie, dcera pluku, Maria di Rohan* — od G. Donizettiho, v Proz. div. poprvé 6. 2. 1864 a 14. 5. 1865; *Montecchi a Capuletti* — od V. Belliniho, viz vysv. k str. 138; v Proz. div. poprvé 11. 12. 1862; *Nabuchodonozor* — od G. Verdiho, v Proz. div. poprvé 7. 12. 1868; *Náměsíčná* — od V. Belliniho, v Proz. div. poprvé 7. 4. 1865; *Nocleh v Granadě* — od Conratina Kreutzera (1780—1849), v Proz. div. poprvé 30. 12. 1862; *Němá z Portici* — od D. E. F. Aubera, v Proz. div. poprvé 1. 3. 1863; *Norma* — od V. Belliniho, v Proz. div. poprvé 17. 3. 1864; *Nápoj lásky* — od G. Donizettiho, v Proz. div. poprvé 28. 7. 1863; *Orfeus* — Orfeus a Eurydika od Ch. W. Glucka, v Proz. div. poprvé 17. 12. 1864; *Othello* — od G. Rossiniho, v Proz. div. poprvé 26. 4. 1863; *Postilion z Lonjumeau* — od Adolfa Charlese Adama (1803—1856), v Proz. div. poprvé 27. 6. 1866; *Popelka* — v Proz. div. poprvé 4. 2. 1870; *První den štěstí, Penězokazi* — od D. E. F. Aubera, v Proz. div. poprvé 1. 9. 1868 a 31. 1. 1866; *Robert dábel* — od G. Meyerbeera, v Proz. div. poprvé 26. 11. 1864; *Romeo a Julie* — od Ch. Gounoda, v Proz. div. poprvé 29. 8. 1869; *Semiramis* — od G. Rossiniho, v Proz. div. poprvé 25. 6. 1864; *Sládek prestonský* — od A. Ch. Adama, v Proz. div. poprvé 22. 3. 1867; *Sníh* — od D. E. F. Aubera, v Proz. div. poprvé 6. 12. 1863; *Stradella* — Alessandro S. od F. Flotowa, v Proz. div. poprvé 19. 11. 1863; *Trovatore* — Troubadour od G. Verdiho, v Proz. div. poprvé 7. 2. 1863; *Únos ze serailu* — od W. A. Mozarta, v Proz. div. poprvé 6. 4. 1869; *U věrného pastýře* — od A. Ch. Adama, v Proz. div. poprvé 17. 2. 1869; *Veselé ženy windsorské* — od Otto Nicolaie (1810—1849), v Proz. div. poprvé 4. 3. 1865; *Vodař* — od Luigi Cherubiniho, viz vysv. k str. 121; v Proz. div. poprvé 20. 11. 1862; *Zampa* — od Louise Hérolda (1791—1833), v Proz. div. poprvé 28. 9. 1865; *Zbrojář* — od G. A. Lortzinga, v Proz. div. poprvé 22. 2. 1866; *Zedník a zámečník* — od D. E. F. Aubera, v Proz. div.

- poprvé 26. 10. 1864; *Židovka* — od J. F. Halévyho, v Proz. div. poprvé 6. 1. 1864; *Život za cára* — od Michaila Ivanoviče Glinky (1804—1857), v Proz. div. poprvé 29. 8. 1866;
- 161: *cukrovary* — narážka na horečné gründerské podnikání venkovské střední buržoazie, které skončilo krachem r. 1873;
- 162: *kousavý K. Purkyně* — přispíval kritikami do Národních listů, Politiky a Květů; *číslo 193* — obraz je od Benna a Emila Adamových; *Magenta, Jičín* — místa porážek rakouského vojska pod velením Clam-Gallase ve válce se Sardinii v r. 1859 a s Pruskem v r. 1866;
- 163: *číslo 24* — obraz Benna Adama;
- 164: *číslo 80* — od Al. Kölbla; *číslo 141* — od Wilh. Richtera; *talapoin- ský* — buddhistický;
- 165: *aerugo nobilis* — doslova vznešená rez, patina, dodávající věcem ráz starobylosti;
- 166: *Anežka Bernauerova* (zemřela r. 1435), dcera holiče v Augšpurku, pověstná kráska, utopená pro čarodějnictví v Dunaji; *à la Ubryk* — jako Barbora Ubryková, jeptiška krakovského kláštera mučená pro porušení slibu panenské čistoty; viz Nerudovu stať Kláštery v Studích II, str. 298 n.; *vyměřený čas* — Neruda se chystal na cestu do Orientu, odejel v květnu t. r.; *škola sdostatek známá* — krajinářská škola Haushoferova;
- 167: *u pověstného obrazu luxemburského* — obraz Ch. Müllera „Z doby Konventu“;
- 168: *Marino Falieri* (1274—1355), benátský dóže, ze žárlivosti urazil šlechtice M. Stena, který mu oplatil posměšným epigramem. Protože Steno nebyl soudem dostatečně potrestán, organizoval F. odboj proti šlechtě, povstání bylo však prozrazeno a F. popraven; *dogarressa* — manželka dóžete; *Bucentauro* — ozdobná státní loď, na které se plavil dóže při slavnosti zasňubování Benátek s mořem; kdysi měla na přídi obraz býka; *scala d'oro* — schodiště dóžecího paláce v Benátkách; *forchetta* — dvojklanný hrot na přídi gondoly;
- 169: *Zemřel Levý* — 30. dubna 1870; *žiravá vášeň politická* — politický boj české buržoazie po uzákonění dualismu se na počátku sedmdesátých let vystupňoval v úsilí o dosažení autonomie českých zemí v rámci rakouské monarchie (viz Č. spol. III);
- 170: *chrám karlínský* — o chrámu pojednává nepodepsaný článek v Rodinné kronice (1864, str. 40), který psal pravděpodobně Neruda:

Karlínský chrám

Karlín rychle vyrostl, brzy se stal pěkným městem. Četné vysoké komíny svědčily, že je to město velmi průmyslné, živící mnoho lidí, i jiného druhu živnosti se hojně objevily; úřady obecní i okresní přiváděly mnoho ouřadnického, kasárny mnoho vojenského lidstva: zkrátka lidstva zámožného i chudého bylo zde již dávno dost, a přece

scházelo Karlínu po dlouhou dobu něco, čím se i chudá víska ráda honosí, scházel důstojný chrám. Nepříliš ouhledná prkenná budova zastávala po dlouhý čas budovu důstojnější. Konečně vzat náběh velký a mocný, výsledek jeho velkolepý vidíme již. Karlín bohatý má již velkolepou svou budovu chrámovou.

Vlastního dějepisu průmyslové předměstí Karlín posud nemá. Před branou Poříčskou bylo dlouho pusto, vzdor blízkosti řeky zůstávala celá prostora až ku loukám u Invalidovny ladem ležeti. Historie vzpomíná místo to vícekrát, nejslavněji ale při známém boji na Žižkově. Jakož se historie česká později na čas zastavila, sklesly i břehy zábranské takřka v zapomenutí úplné.

Karlín je město velmi mladé. Starší pamětníci nemluvili ještě před málo desíletími o více než o špitálském kostele, o „posledním penízi“, o „myší dírci“. Jiných budov za branou nebylo, a jen některá část půdy užita k výnosnému zahradnictví. Půda náležela většinou pražským páterům křížovníkům a ti začali zde nejdříve stavěti. Blízkost hlavního města, bohatá na vodu řeka přilákala pak průmyslníky. Východní a severní drahou železnou zvýšil se život v Karlíně velmi; velké důležitosti nabyl pak plynárnou.

Potřeba chrámové budovy byla rostoucímu obyvatelstvu vždy větší a větší, obec neměla však prostředků peněžních.

Než tu sestoupilo se několik mužů nadšených a podnikavých. Odhodlali se podniknouti stavbu chrámovou v pevné důvěře, že obecnostvo nenechá je osamělé. Nalezli podpory, dovedli získati síly finanční i umělecké; trvalo ovšem ještě řadu let, avšak dosažen jest přece cíl. Na krásném náměstí karlínském v pozadí rozkošných mladých sadů, jako by se o mocný Žižkov opíral, stojí velký krásný chrám a církevní slavnost zasvěcení odbývána jest velkolepě.

Chrám uvnitř není ovšem ještě dokonán, bude se ale na zdokonalení jeho neunavně pracovati, až dovršeno bude jedno z nejkrásnějších děl českých rukou.

Lid, jenž na všechna místa důležitější rád rozkládá poezii svou, své pověsti a pořekadla, přenesl i na Karlín prorocké:

„Až zazní v Karlínu zvonek,
bude velký zlomek.“

Nyní znějí mu již mocné zvony z bání karlínských, a aby bázlivá předtucha jaksi byla ukonejšena, stalo se při svěcení chrámu, že malý zvonek u sakristie se náhodou náhle utrhł a na zem spadl. Lid je ukonejšen.

O dovršení budovy dovolili bychom sobě ještě několik slov. Uvnitř kostela jest kazatelna tak krásna, jakou se málokterý chrám honositi může, ano jakou jsme v celém sousedním Bavorsku, jež přece krásných a bohatých kostelů má hojnost, viděli jen jednu. Kazatelna ta (naše Rodinná kronika přinese čtenářstvu vyobra-

zení její) vyšla cele z ochoty české a české píle. Rajnoškova truhlářská dílna v Nechanicích podnikla vyvedení velkého díla a zdařilo se jí. Podotýkáme událost tuto o dovednosti našeho lidu proto, že doufáme, že umělci čeští sami se přihlásí, aby pomáhali znenáhla na dokončení chrámového vnitra, by celek pak byl pomníkem českého umění. Tanou nám tu na mysli především prázdná posud pole nad oblouky postranními. Patrně, že pole ta nechali stavitel i ostatní podnikatelé k tomu cíli, aby vyplněna byla časem svým zdařilými obrazy freskovými.

- Máme zajisté dobrých umělců hojnost, kteří se již ve malbách freskových často osvědčili a kteří by chrám karlínský ozdobiti mohli obrazy z historie posvátné. Sestoupivše a uradivše se mohli by obrazy ty seřaditi v celý krásný cyklus, po jedné straně chrámové snad ze zákona Starého, po druhé ze zákona Nového dle výjevů nejvhodnějších. Česká umělecká jednota, kteráž provedla fresky historické v Belvedéru na Hradčanech s velkou svědomitostí a ještě větším nákladem, spatří snad vítanou příležitost, aby u snaze své pokračovala v budově karlínské. Ke jmenům Svoboda, Trenkwald, Lhota připojí se zajisté s ochotou ještě řada jiných jmen zvučných.
- 170: *sbírka Hollarova* — grafika Václava Hollara (1607—1677), dnes uložená ve sbírkách Národní galerie;
- 173: *Laube* — Heinrich L. (1806—1884), spisovatel a v sedmdesátých letech ředitel Wiener Stadttheatru;
- 174: *Svobodovy fresky belvedérské* — společně s Trenkwaldem zhotovil v l. 1852—1854 „Korunování Vratislava za krále r. 1056“ a „Postoupení koruny české Vladislavem Přemyslu Otakarovi I. r. 1198“; sám provedl r. 1857 obraz „Josef II. v Praze za hladu r. 1772“ a r. 1864 vystavil kartón „Korunování císaře Albrechta r. 1438“;
- 175: *Vot jedět trojka udalaja* — hle, jede statná trojka; *už kak pal tuman...* — již padl mrak na siné moře;
- 176: *petrohradskému obecenstvu se líbila* — Prodaná nevěsta byla provedena 11. 1. 1871; přes úspěch u obecenstva nebyla opera přijata petrohradskou hudební kritikou kladně. V časopise *Muzykalnyj sezon* vystoupil proti Prodané nevěstě kritik Alexandr Sergejevič Famincin (1841—1896), který srovnává Smetanu s Offenbachem, a v *Petěrburgských Vědomostech* ji odsoudil Cesar Antonovič Kjuj (1835—1918), který prý byl proti Smetanovi zaujat pro jeho výrok proti Balakirevu z doby jeho pobytu v Praze r. 1867; ruská kritika, snad i vinou nedostatečného provedení, nepochopila zejména národní charakter Smetanovy hudby;
- 177: *sen Scipiona* — spis M. T. Cicera *Somnium Scipionis*; *Ruslan* — R. a Ludmila, opera M. I. Glinky (1804—1857); *Život za cára* — viz vysv. k str. 170; *Schubart* — Christian Friedrich Daniel Sch. (1735—1891), něm. básník, učitel hudby a novinář; citát je z díla *Ideen meiner Ästhetik der Tonkunst*;

- 178: *Balakirev* — Milij Alexandrovič B. (1836—1910), ruský hudební skladatel, člen pokrokové hudební skupiny Mogučaja kučka; r. 1867 řídil v Praze provedení ruských oper;
- 179: *Spolek svatého Lukáše* — spolek na podporu vdov a sirotek po výtvarných umělcích, založen r. 1870;
- 180: *hradčanská galerie* — ve Šternberském paláci, kde byly dříve umístěny sbírky Českého muzea; *Vlastenecká společnost* — Společnost vlasteneckých přátel umění, viz vysv. k str. 25; *pomníky maršálům* — viz vysv. k str. 128;
- 182: *velké koncerty v divadle Novoměstském* — provedení Lisztova oratoria Svatá Alžběta r. 1866, koncert ve prospěch karlínského chrámu r. 1866 aj.;
- 185: *Katynka Heilbronská* — postava snivé trpitelky z oblíbené stejnojmenné hry Heinricha Kleista (1771—1811); *o Ajvazovského obou obrazech již jsme... promluvili* — v Národních listech z 25. 3. 1871, viz Č. spol. III, 130—131;
- 186: *sbírka... Daňkova* — pražského továrníka Čeňka Daňka (1836 až 1893); *sbírka Lebedova* — Antonína L., syna pražského puškaře Čeňka L.;
- 187: *Lela Ricci* (nar. 1850), zemřela 7. srpna 1870 za pohostinského pobytu v Praze, kam přijela v květnu t. r.; *Züngel... ve své pěkné básničce* — Emanuel Z., viz vysv. k str. 122;
- 188: *mnoho-li pak je tomu let* — Luigi Ricci zemřel v Praze r. 1860; *skladatel Kryšpína* — opery Kryšpín a kmotra, viz vysv. k str. 160; *Italka-Češka* — matka L. Ricciové byla Češka Ludmila Stolzová;
- 190: *již dotrpěl* — zemřel 9. prosince v Praze; „*Práce jeho...*“ — text k portrétu ve Světozoru 1870;
- 191: *Kresby k Rukopisu kralodvorskému* — ve vydání Bellmanově z r. 1861;
- 195: *král skotský Jakub V.* (1513—1542), absolutista;
- 196: *tam jsme jej seznali* — za pobytu v Paříži r. 1863;
- 197: *Montalambert* — Marc-René M. (1714—1800), franc. inženýr a důstojník; *princezna ze Chimay* — vl. jm. Jean-Theréza Tallien (1773—1835), zprvu sympatizovala s revolucí, později organizovala protirevoluční hnutí; *Chénier* — André Ch. (1762—1794), báseň „Mladá zajatá“ je psána na sl. Aimée de Coigny; citované verše jsou z 11. básně sbírky Iambes; překlad je pravděpodobně od Nerudy; *praví Viktor Svoboda* — spr. Vojtěch S. (1827—1902), profesor na gymnasiu v Mariboru, později redaktor Tagespost ve Štýrském Hradci; citát je ze studie Die Beziehungen der religiösen Weltanschauung zur Kunst; *Scène de massacres de Scio* — Vraždění na Chiu;
- 198: *plody Brentanovy, Hebblovy* — něm. romantického básníka Klemense B. (1778—1842) a něm. dramatika Friedricha H. (1813 až 1863);

- 201: *zesnulý mladý Purkyně* — Karel P., zemřel 5. 4. 1868; „*die Schönheitsgedanken der Natur*“ — myšlenky přírody o kráse;
- 202: *Björnson* — Björnstjerne B. (1832—1910), norský realistický spisovatel, žurnalista a literární kritik; *jako u „Juliány“* — viz str. 141 až 142;
- 204: *první pokus jeho* — obraz „Eva z Lobkovic u svého otce v žaláři“ z výstavy z r. 1871, o které Neruda nereferoval; *primus inter pares* — první mezi rovnými;
- 205: *Vive la bagatelle* — Ať žije drobnost;
- 207: *Bedřich Smetana* — Nerudova podobizna, která byla částí seriálu „Naši lidé“ v Národních listech, byla psána s výrazným kulturně politickým záměrem. V sedmdesátých letech počaly se totiž z politických důvodů stupňovat útoky konzervativní publicistiky proti demokratickým představitelům v české kultuře, zejména proti B. Smetanovi, v jehož příklonu k dramatickému principu operní hudby Wagnerovy bylo viděno přímé napodobování německé hudby. Neruda, který již dříve projevil citlivý smysl pro pokrokové hodnoty Smetanova díla (obrana Braniborů v Čechách), vystoupil tímto a několika dalšími články na obranu Smetany a vyzdvihl jeho celonárodní význam proti útokům, které se uchylovaly i k osobním urážkám; viz též Č. spol. III a DK II; *Novalis* — vl. jm. Friedrich von Hardenberg (1772—1801), něm. romantický básník; *Bendl* — viz vysv. k str. 160; *Karel Havlíček Borovský... co „literní korepetitor“* — Havlíček přátelsky pomáhal Smetanovi při studiu na gymnasiu v Německém Brodě před r. 1837; *strýc Smetana* — František S. (1802—1861), profesor v Plzni; *v jisté šlechtické rodině* — u hraběte Leopolda Thuna (1811—1888); *zřídil hudební ústav* — r. 1848;
- 208: *ve Švédsku kapelníkem* — v Göteborgu v l. 1856—1861; *jak v Scipionově snu* — viz vysv. k str. 177;
- 209: *mladé své skladby* — cyklus Šest charakteristických skladeb;
- 210: *kaprálská hůl* — podle Maýrova nedisregentského užívání taktovky; *Maýr* — Jan Nepomuk M. (1818—1888), první kapelník Proz. div.;
- 211: *Otakar Zeithammer* (1832—1919), profesor Akademického gymnasia, český konzervativní politik; *pomocníka vycvičil si* — druhého kapelníka Adolfa Čecha (1842—1903); *Dobš* — Václav D. (1846—1902), v l. 1870—1873 basista české opery;
- 212: *Vecko* — viz vysv. k str. 159; *Mallingrova* — Matylda M. (1847 až 1920), známá sopranistka, studovala na pražské konzervatoři; *jiná jistá zpěvačka* — Eleonora z Ehrenbergů, viz vysv. k str. 147; *paní Blažková* — Věkoslava Ress-B., viz vysv. k str. 159; *slečna Kupkova* — Anna K., viz vysv. k str. 159; *Zdá se snad jistým pánům...* — proti Smetanovi byli zaujati staročestí politikové, kteří usilovali ovládnout pozice v divadelním družstvu; Nerudův zájem o českou operní tvorbu vysvětluje i z nepodepsané glosy o V. Hřímalem v Lu-

míru z r. 1873, str. 48, kterou pro pravděpodobné autorství Nerudovo přetiskujeme:

Vojtěch Hřímálý, skladatel Zakletého prince, opouští od velkonoc české divadlo a jde — co druhý kapelník k pražskému divadlu německému; smlouvu již podepsal. To jsou výsledky zhoubného, ve své podstatě tak blbého učení, že „umění je kosmopolitické“, ale hudba uměním již nekosmopolitičtější! Vynašli to učení lidé bez národního přesvědčení, kteří se k nám jen proto přidávali, že doufali alespoň něčím být v poměrech našich chudších, ale přec nechtěli sobě uvázat ruce pro budoucnost svou, — a učení jich zmátlo i myslí takové, jichž zdravý a vřelejší cit nebyl by sám nikdy podobného scestí našel. Ovšem nemůžem *jediným* divadlem svým poutat *veškeré* síly české, ale je věru pro české umělce smutně významné, že kdokoliv z lepších od divadla našeho se odloupne, přímo jde k pražskému divadlu německému, s námi konkurujícímu, divadlo české dusícímu. Je uznáno, že kdyby nebylo českých přeběhlých sil, dávno by např. opera německá ani nesměla pomyslit na konkurenci s operou českou! Ředitel Wirsing té věci rozumí. Kde jen může, uzme sílu českou a obecenstvo německé přirozeně vždy zajásá a je se svým ředitelem spokojeno. Nyní mu nastala velká nouze o operety; kdy co dával vídeňského či pařížského, vždy mu to propadlo; ohlídl se tedy a usoudil, že Hřímálého operety nebudou propadat, za prvé poněvadž Hřímálý skutečně je talent rozhodný, umělec pečlivý a obratný, za druhé že Němcům již z demonstrace se bude vše líbit. A Hřímálý šel k němu beze všech vážnějších příčin, i bez pomýšlení, že ubere nám osobou svou také zas naši, jedinou vsutku pěknou sílu pro operety i veselé opery. Aby takhle ve všech oborech českých, kde máme obyčejně vždy jen sílu jednu, nastala podobná bezohlednost k prospěchům národním! Právě u Hřímálého, jehož první plod české divadlo a obecenstvo přijalo tak krásně a v jehož pravý cit jsme vždy skalopevně důvěřovali, budí se u nás lítost — u mnohého jiného bychom pokrčili ramenama a řekli: „Inu, *český kosmopolitický* hudebník!“ Snad si myslí, že německé kapelnictví *zdejší* nebude mu na závadu co skladateli českému? Myslí-li, nechť se nezmýlí, my známe již ty cesty, kam vedou. O vánocích si lehne Hřímálý k našim mrtvým, bohužel že — za zeď českého hřbitova. —

- 214: *obhájce Lachaud* — Charles-Alexandre L. (1818—1882); *pověstný sloup* — Vendômský sloup se sochou Napoleona;
- 215: *za svého pobytu v Paříži* — v r. 1863, viz MC, Pařížské obrázky;
- 218: *že ještě hezky dlouho... potrvá* — výstava trvala od 17. března do 9. dubna; *že jsme měli v časopise svém* — fejetonní článek z 10. 11. 1872 se šifrou A; *poslední soudní pře* — trestní pře proti J. Grégrovi a F. Schulzovi pro zadržené inzertní poplatky; *výjev... z dlouhých bojů* — Štěpán Báthory vedl úspěšnou válku proti Rusku v l. 1577 až 1582;

- 221: *umění české... bylo podruhem* — hrálo se ve Stavovském, dnes Tylově divadle jen v době, kdy nebyla německá představení; *Weberův Střelec* — opera Čarostřelec; *Medalova* — viz vysv. k str. 159; *přítel můj B.* — Josef Barák (1833—1883);
- 222: *Belisar* — viz vysv. k str. 160; *Norma* — postava ze stejnojmenné opery Belliniho, viz vysv. k str. 160; *Valentýna* — postava z opery Hugenoti, viz vysv. k str. 86; *Alice* — postava z Verdiho opery Troubadour; *Leonora* — postava z Beethovenovy opery Fidelio; *Židovka* — postava židovské dívky Rechy z opery Židovka od J. F. Halévyho, viz vysv. k str. 160; *Rozina* — postava z opery Lazebník sevillský od G. Rossiniho; *Semiramis* — postava ze stejnojmenné Rossiniho opery; *Liduša* — Neruda míní asi postavu Ludiše ze Smetanových Braniborů v Čechách, kterou zpívala v r. 1869; *Drahomíra* — postava ze stejnojmenné opery K. Šebora; *Lejla* — postava ze stejnojmenné opery K. Bendla; *Husitská nevěsta* — opera K. Bendla; *Lukrecia* — postava ze stejnojmenné opery G. Donizettiho; *Ifigenia* — postava z Gluckových oper Ifigenie v Aulidě a Ifigenie na Tauridě; *Markéta* — postava z Gounodovy opery Faust a Markéta; *Julie* — postava z opery Romeo a Julie od Ch. Gounoda; *Amélie* — postava z Verdiho opery Maškarní ples;
- 223: *fioritura* — pěvecká ozdoba; *Šla až příliš záhy* — zemřela v 32 letech;
- 224: *Uvítali jsme hned první... obraz* — první vystavenou prací Brožíkovou byl obraz „Eva z Lobkovic u svého otce v žaláři“, o „Závišově svatbě“ viz str. 203—204;
- 225: *Maxova „Juliána“* — viz str. 141—142;
- 226: *stálá výstava umělecká* — Lehmannova obrazárna byla na dnešní Národní třídě;
- 227: *rozhoduje o vedení jejím... „vlastenecká“ šlechta* — akademii spravoval Spolek vlasteneckých přátel umění, viz vysv. k str. 25;
- 228: *Leopold Ehrler* — pravděpodobně Louisa Ehrlerová (nar. 1850), malířka, manželka Jindřicha Maxe;
- 229: *justifikace bělohorská* — obraz „Justice na Bílé hoře“;
- 230: *německý Spolek pro historické umění* — viz vysv. k str. 53;!
- 231: *unverwüstliche Tiergrimassen* — nezničitelné zvířecí škleby; *Carriere* — Moritz C. (1817—1895), něm. filosof a estetik;
- 232: *aténské erechtheion* — zbytky spojeného chrámu Athény a Neptuna Erechtea na Akropoli;
- 233: *Führichův „Ztracený syn“* — cyklus „Návrat marnotratného syna“; „*Mater admirabilis*“ — Matka vznešená; „*Ecce agnus dei*“ — Hle, beránek boží;
- 234: „*Mater dolorosa*“ — Matka sedmiboletná; *Umělec ten má se... stát ředitelem* — J. Swerts byl ředitelem akademie výtvarných umění od r. 1874;
- 237: *jistý estetik český* — asi V. Svoboda, viz vysv. k str. 197;
- 241: *komuže mistr Smetana... překáží* — viz vysv. k str. 207 a 212; článek

- je podnícen kritikou „Smetanův koncert“ v *Politik* z 27. 2. 1875; *Pokrok* — staročeský deník vycházející v l. 1869—1889; *svého učitele* — viz vysv. k str. 207;
- 242: *k jistému... lékaři ve Würzburku* — k prof. Trölschemu; *Pivodovy Hudební listy* — vycházely v l. 1873—1875; *Politik* — pražský deník vycházející německy i česky od r. 1862, v sedmdesátých letech byl majitelem protivník mladočechů J. St. Skrejšovský;
- 244: *po nešťastném Součkovi* — Julius S., viz vysv. k str. 159; byl před vánocemi 1874 propuštěn a spáchal sebevraždu; *Ľindřišská ulice* — zde byla redakce *Politik*;
- 263: *Pflegrův večer* — konal se 30. října; *Vítězný průvod Záboje a Slavoje* — podle básně Zájboj a Slavoj z Královédvorského rukopisu;
- 264: *modely Žižkova pomníku pro Tábor* — v soutěži zvítězil návrh Myslbekův, ale město Tábor prosadilo postavení pomníku sochaře Strachovského;
- 265: *Spolek Lukáše* — viz vysv. k str. 179; *Filipína Welserova* — choť arciknížete Ferdinanda, králova náměstka v Čechách, a protektorka Augustova;
- 268: *tvář soudce Krista* — fresky Michelangela Poslední soud v Sixtinské kapli;
- 270: *znalec Svoboda* — Vojtěch S., viz vysv. k str. 197; citát je asi ze studie *Die Beziehungen der religiösen Weltanschauung zur Kunst*;
- 271: *Adagio* — viz str. 201—202;
- 272: *Ivan Hrozný* — viz vysv. k str. 137; *Rejtan* — viz vysv. k str. 126; *připojení Litvy k Polsce* — viz str. 152, obraz „Unie lubelská“; *Báthory* — viz str. 218—220;
- 274: *Belvédér* — vídeňský palác, kde tehdy byla umístěna císařská obrazárna;
- 280: *svatoivanské údolí* — viz vysv. k str. 55;
- 281: *známému na pražských výstavách mistrovi* — Neruda míní asi Bedřicha Havránka;
- 282: *Pražanům dobře známá tvář* — asi kapelník Svoboda;
- 283: *historická Messalina* — M. Valeria (popravena r. 48), choť římského císaře Claudia, vyhlášená prostopášnice a ukrutnice; *Messalina divadelní* — představovaná ve Wilbrandtově hře *Arria a Messalina* Julií Šamberkovou (1847—1892) při premiéře 6. 1. 1876;
- 285: *vivitur bene* — žije se dobře;
- 286: *stumm ... dumm* — němý ... hloupý;
- 287: *madame de Maintenon* — Françoise Antigué de M. (1635—1719), manželka spisovatele Scarrona, vychovatelka královských dětí, milenka a později manželka Ludvíka XIV.; *Rheingold, Walküry* — opery R. Wagnera z cyklu Prsten Nibelungů; *Niflheim* — nordická mytologická krajina, svět mrtvých; *kruh Nibelungů* — Nibelungové, starogermánský epos a cyklus pěti Wagnerových oper: Rýnské zlato, Valkýry, Siegfried, Soumrak bohů, Parsifal; *vystavili...*

- divadlo* — bylo vybudováno v l. 1872—1876, od r. 1882 se zde každoročně provozovaly Wagnerovy opery za účasti nejlepších umělců;
- 288: *jako Scipionu* — viz vysv. k str. 177; *Brendl* — Karl Franz B. (1811 až 1868), něm. hudební historik a novinář, zastánce hudby Wagnerovy a Lisztovy; *Hanslick* — Eduard H. (1825—1904), něm. hudební vědec, odpůrce Smetanův;
- 291: *Já vím vtíp...* — ve dnech 3.—6. prosince 1876 demonstrovali čeští universitní studenti a posluchači akademie proti něm. historikovi umění Alfredu W. (1841—1880), který přednášel v l. 1874—1878 v Praze; *Abraham a Santa Clara* — vl. jm. Hans Ulrich Megerle (1644—1709), něm. katolický kazatel; *nebožtík Přerhof* — Heřman P. (1831—1867), český humorista a deklamátor;
- 292: *Bohemie* — pražský něm. liberální deník, vycházel od r. 1827; *zwei Jahrtausende...* — dvě tisíciletí německého života; kulturně historicky popsal J. S.;
- 293: *Světová vídeňská výstava* — v r. 1873; viz Studie II; *Nad Evropou visí... mračna* — připravovala se válka rusko-turecká (1877—1878);
- 294: *Rothberger* — obchod oděvy v Ovocné, dnes ulici 28. října;
- 295: *Provedli jsme... opery Gluckovy* — Orfeus a Eurydika, poprvé 17. 12. 1864, a Armida, poprvé 11. 4. 1866; *polemizuje a píše se ukrutně* — viz Č. spol. III;
- 296: *Bacherle* — Johann Sebastian Bach (1685—1750); *Cagliostro* — Alessandro C., vl. jm. Guiseppe Balsamo (1793—1895); pověstný podvodník; *Heliogabal* — římský císař v l. 218—222, známý svými výstřednostmi;
- 297: *Thersités* — účastník trojské války, typ fyzicky i charakterově odporného pomlouvače; *Abderité* — obyvatelé Abdér, řeckého Kocourkova, známé postavy Wielandova díla Die Abderiten; *ecorcherie* — stahování kůže; *Meisterschinder* — slovní hříčka, mistr ras;
- 298: *opera ševcovských učedníků* — v opeře vystupuje švec-básník Hans Sachs a sbory řemeslnických tovaryšů; *červ Tafner* — had v opeře Prsten Nibelungů; *vzdor... českým Pivodům* — viz vysv. k str. 158;
- 299: *Myslbečův Žižka* — viz vysv. k str. 264; *Siegfried* — hrdina z německého mýtu Nibelungové; *Bayard* — Pierre Terrail de B. (1475 až 1524), franc. rytíř; *profesor Šembera* — Alois Vojtěch Š. (1807 až 1882), profesor češtiny na vídeňské universitě; o Žižkově podobizně psal v Památkách archeologických 6, str. 75—76;
- 300: *jakož jej také Palacký popisuje* — v Dějinách národu českého;
- 301: *Juliána* — viz str. 141—142;
- 302: *estetik Svoboda* — viz vysv. k str. 197;
- 304: *paní Chalupová* — Marie Ch., manželka malíře Františka Chalupy, se kterým vedla závod na vyšívání (zejm. praporů);
- 307: *Františka Zeyerová* — manželka stavitele J. Zeyera; *ř. Strakatý*

- Jan S. (1835—1891), právník a politik, člen Družstva českého divadla;
- 308: *August Švagrovský* (1847—1931), čes. průmyslník a obchodník, mecenáš výtvarných umělců;
- 310: *Sueovy Mystérie* — viz vysv. k str. 35;
- 313: *gallmeyerovského rázu* — podle vídeňské subrety Josefíny Gallmeyerové (1838—1884);
- 315: *Maxovo „Adagio“* — viz str. 201—202;
- 316: „*Semiramis*“, „*Kateřina Cornari*“ — obrazy malované kolem r. 1873; *nejnovější jeho dílo* — Vjezd Karla V. do Antverp;
- 317: *známá „Abundancia“* — obraz Dary země a moře, viz vysv. k str. 153;
- 318: *Krasoumná jednota* — byla založena r. 1835, aby šířila zájem o domácí soudobou tvorbu;
- 319: *Výtečný Mařák... zápasí s nevlídnými poměry vídeňskými* — M. působil od r. 1860 ve Vídni jako učitel kreslení; Neruda sledoval jeho tvorbu již dřív, viz např. rozbor jeho obrazu z bojiště u Hradce Králové ve stati „Něco o českých časopisech ilustrovaných“ v Lit. II, 34;
- 320: *dopisovatel náš* — patrně Jan Hugo Dvořák;
- 324: *z politických důvodů* — rakouská vláda silně pronásledovala četné sympatie k Rusku, které válčilo s Tureckem, a zakazovala jakékoliv projevy týkající se otázek Slovanstva; *z důvodů národních* — vleklá politická krize, projevující se rozpory staročechů s mladočechy o koncepci politické taktiky, naplňovala pokrokové umělce znechucením;
- 327: *Na dorozuměnou* — Neruda navazuje na lokálku Národních listů zaměřenou proti vedení akademie a výběru účastníků žofínské výstavy, když byl zamítnut Alšův obraz „*Jiřík z Poděbrad a Matyáš Korvín*“ pro účast autora na protestu proti přednášce prof. Woltmanna (viz vysv. k str. 291). Zpráva otištěná v Národních listech 30. května zní: „Chvalně známý malíř český Mikoláš Aleš zaslal před několika měsíci správě našeho salónu nový obraz svůj „*Jiřík Poděbradský donutí ve Vilímově Matyáše k míru*“, aby vřaděn byl do letošní výstavní kolekce žofínské. Obraz ten, dle úsudku znalců, právě tak svou koncepcí, jakož i kresbou a koloritem výtečný, byl malířským areopagem jednoduše odmítnut. Příčina k jednání takovému neleží nikterakž v důvodech uměleckých; naopak zdá se nám, že zamítnutí obrazu Alešova jest následek vlasteneckého se chování umělce tohoto vůči prof. Woltmannovi a jeho protektoru, řediteli Swertsovi. Alešův obraz jest, porovnán s obrazy všelijakých těch více či méně pochybných belgických a nizozemských mistrů, které plní sály žofínské, pravým velikánem. Ostatně netřeba, aby umělec náš bral si odmítnutí příliš k srdci, vždyť správa salónu pařížského zamítla z ohledů politických i díla Courbeta. Umělecká beseda, aby dala

- Alešovi jaksi satisfakci za urážku mu učiněnou, získala historický obraz jeho pro prémie, jimiž podělí příštího roku členy své.“
- 328: *poslední pozdrav* — zemřel 23. dubna 1878 v Paříži; *děje krvavého rána...* — povstání jižních Slovanů proti Turkům, které vypuklo v Hercegovině r. 1875; *Hercegovina roku 1877* — podle novinářských zpráv vypálili Turci během povstání na 2600 vesnic a zavraždili 10 000 obyvatelů;
- 330: *elegie, která se... změnila* — porážka Turecka ruskými armádami na Balkáně;
- 334: *pomník Jungmannův* — od L. Šimka, postaven r. 1878; *Josefské, Mikulášské náměstí* — náměstí Republiky, ul. U radnice na Starém Městě; *nový městský park* — na místě zbouraných hradeb před dnešním Hlavním nádražím; *na paláci Morzinském* — dnes palác rumunského velvyslanectví v Nerudově ulici; *návrh... od mladého umělce* — pravděpodobně od sochaře Bohumila Schnircha, viz Dop. III; *skupiny náměstní* — sochy na Karlově mostě;
- 335: *Gerusalem liberata* — Osvobozený Jeruzalém, báseň Torquata Tassa; *I promessi sposi* — Snoubenci, román H. Manzoniho líčící historii lásky dvou prostých lidí za španělské okupace Itálie v 17. století;
- 346: *Výstava konkurujících malířských prací...* — na malířskou výzdobu Národního divadla se pomýšlelo již v r. 1873, ale konkurs proběhl bez kladného výsledku; r. 1877 byl vypsán nový konkurs pro figurální malby a oponu, jehož lhůta byla prodloužena do konce roku 1878; v porotě zasedali estetikové J. Durdík, O. Hostinský, M. Tyrš, malíři V. Lhota, P. Maixner, S. Pinkas, J. Sequens, J. Swerts a B. Wachsmann, sochař Šimek a architekt Zítek;
- 347: *návrh... pro lodžiu* — od J. Tulky; *pro spojující chodbu* — od E. K. Lišky;
- 348: *první z nich* — návrh A. Liebschera; *druhý návrh* — společný návrh M. Alše a F. Ženíška;
- 349: *pro foyeru pole nástěnná* — návrh F. Ženíška; *pro plafond hlediště* — návrh F. Ženíška;
- 350: *paní Švagrovská* — Růžena Š., manželka Aug. Švagrovského (viz vysv. k str. 308), rozená Fričová, přítelkyně Nerudova;
- 352: *Krasoumná jednota* — viz vysv. k str. 318;
- 355: *svého času... zapůjčil* — r. 1867;
- 357: *k nářkům... nyní zcela neplodným* — dnešní Dům umělců, kde měly být výstavní sály, se teprve stavěl;
- 358: *Vive la bagatelle* — viz vysv. k str. 205;
- 359: *Lenau* — Nicolas L. (1802—1850), něm. romantický básník;
- 360: *Jeronym Jobst* — scéna ze satirické básně Die Jobsiade (1784) od Karla Arnolda Kortumy (1745—1824), něm. lékaře a spisovatele;
- 361: *před třemi lety také Ženíšek* — viz str. 289—290;
- 362: *na loňském... obraze jeho* — viz str. 324; *Hadumoth a Audifax* —

- abatyše gundusheimského kláštera (9. stol. n. l.) a syn Marty, křesť. mučedník;
- 363: *vloni vystavil velký obraz figurální* — viz str. 323; *Když tu působil...* Haushofer — v l. 1844—1866;
- 369: *Henryk Siemiradzki* — o příznivém přijetí obrazu a o konfiskaci Nerudova článku viz dopis V. K. Šemberovi v Dop. II, 240; *und singt ins Brausen...* — a zpívá do hukotu nezkrotné písně plamenů; *Hamerling* — Robert H. (1830—1889), něm. romantický básník;
- 376: *Jakub Seifert* (1846—1919), český herec, člen Národního divadla; *děje Kublajevny* — v básni dcera tatarského chána, která se vypraví poznat cizí země a je zabita Němci;
- 378: *Berlíňák Veselý* — J. E. Wessely, *Iconographie Gottes und Heiligen* (Lipsko 1874);
- 381: *agnus dei, qui tollit peccata mundi* — beránek boží, který snímá hříchy světa;
- 385: *Opony pro Národní divadlo* — po dvou nezdařených pokusech, viz vysv. k str. 346, byl vypsán třetí konkurs pro sedm pozvaných umělců; soutěž vyhrál návrh F. Ženíška;
- 390: *Octave Feuillet* — viz vysv. k str. 87; *spolek „vlastenský“* — Spolek vlasteneckých přátel umění, viz vysv. k str. 25;
- 391: *Národ sobě* — slavnostní list vydaný k budování Národního divadla r. 1880; redaktorem literární části byl Jan Neruda;
- 394: *Dostavuje se nyní již „dům umělců“* — viz vysv. k str. 357; *Kdo byl... v Římě* — Neruda navštívil Řím v r. 1880;
- 397: *slavnost Shakespearova* — viz Div. II, 297—299; *Národ sobě* — viz vysv. k str. 391; *ozdobila Prahu pomníkem Hálkovým* — byl postaven r. 1882 na Karlově náměstí; *pamětní desky* — Umělecká beseda pořídila na dvacet pamětních desek, mezi jinými též F. Brokova a K. Škréty; *poprsí Smetanova* — od J. Strachovského, z r. 1882; *Kolárová-Manetínská* — Anna K.-M. (1817—1882), herečka, choť J. J. Kolára;
- 398: *vydání hudebního alba* — Ilustrované písně národní, vydáno r. 1865; *Pospíšil* — Jaroslav P. (1812—1889), pražský nakladatel a knihkupec, vydavatel Tylových Květů, děl B. Němcové aj.; *Rybička* — Antonín R. (1812—1899), historik a spisovatel; *sebrání literární pozůstalosti samouka Chládky* — připravil O. Mokrý r. 1884; *studijní dílo o české chalupě* — z připravovaného materiálu vznikla expozice na Jubilejní výstavě v r. 1891;
- 401: *Tiedge* — Christoph August T. (1752—1841), něm. romant. spisovatel; *slova trefná...* v časopise *Ruchu* — nekrolog od K. B. Mádla;
- 402: *členové „staré školy koloristické“* — malíři období romantismu;
- 404: *velká kronika česká (Zapova)* — Českomoravská kronika (3 sv., v l. 1862—1872);

- 405: *hostinec U Moskvy* — bývalý hostinec Na můstku, kde se scházeli májovci; *Zelinka* — Karel Z. (1835—1865), populární lokálkář NL;
- 406: *Carrion* — viz vysv. k str. 159;
- 407: *když Angličan...* — narážka na ocenění díla Antonína Dvořáka za jeho zájezdu do Londýna v květnu r. 1884; *když Francouz...* — křížem Čestné legie byl odměněn r. 1875 Jaroslav Čermák; — Časté pověsti o odchodu J. Lva k německému divadlu vyvrací J. Neruda v notici Národních listů z 19. července 1871;
Vídeňské listy sdělují od některého času, že s výtečným barytonistou českým panem Lvem vyjednává se stran přestoupení k vlašské opeře vídeňské. Byla by to sice největší ztráta, kterou kdy opera naše utrpěla, avšak nám o vyjednávání tom není pranic známo, a proto můžeme veškeré pověsti ty směle prohlásiti za vymyšlené. —
- 408: *když přišel pak... nový ředitel* — r. 1874 ředitel Maýr, viz vysv. k str. 210;
- 409: *vyvrtat v Lahovičkách... díru* — v L. u Prahy konala tehdy pražská obec pokusy, stačí-li tamní prameny zásobovat Prahu pitnou vodou; *tajuplná politika našich „vůdci“* — narážka na Riegrovo neúspěšné vedení parlamentní politiky;
- 410: *Ne vždy byla... zcela sympatická nám* — v době útoků proti B. Smetanovi, kdy N. vystupoval proti Maýrovi, který ji protežoval;
- 411: *Paleček* — viz vysv. k str. 134; *Vecko* — viz vysv. k str. 159; *Blažkova* — viz vysv. k str. 159 a též str. 221—223; *dobrá kapelník* — B. Smetana; *Max Leythäuser-Mellano* (nar. 1853), nevýznamný něm. skladatel; výňatky z jeho skladby byly provedeny za osobního řízení skladatele v Nár. div. 20. a 22. května 1885; *Je tomu asi dvanáct let* — Hálkovy fejetony „Hlas Němce o našem husitství“ 2., 5., 11. prosince 1873;
- 414: *od roku 1870* — po porážce Francie Pruskem; *Mabille, Closerie des Lilas, Château rouge* — pařížské zábavní podniky z šedesátých let, viz MC, Pařížské obrázky; *my sami jsme... studovali* — za pobytu v Paříži v r. 1863, viz MC; *Olivier Métra* (1830—1889), skladatel taneční a operetní hudby;
- 415: *od doby Komzákovy* — Karel K. (1823—1893), populární pražský kapelník, z části jeho kapely byl složen první orchestr Proz. div.;
- 416: *basetl* — violoncello;
- 418: *Tot' mouřenín* — *tu troubu znám* — citát ze Shakespearova Othella v překladu J. Malého;
- 420: *Zavznie hlahol...* — verš básně Ludiše a Lubor z Kralovédvorského rukopisu; *Herbei, herbei...* — Sem, sem, všichni němečtí mužové;
- 421: *Wir winden dir den Jungfernkranz* — My věneček ti uvily; *Du holder Schwan* — ty ušlechtilá labuti; *nové vyrovnání s Uhry* — narážka na druhé rakousko-uherské vyrovnání z r. 1877;
- 422: *Konviktský sál* — v bývalém jezuitském konviktě v Konviktské ul.; *jedna z „Barákových besed“* — taneční zábavy na počátku šedesá-

- tých let, viz korespondenci s Annou Holinovou, Dop. I; Beseda byla provedena poprvé 13. listopadu 1862; *jeunesse dorée* — zlatá mládež;
- 423: *paní Pešková* — Eliška P. (1833—1895), choť Pavla Švandy ze Semčic, herečka českého divadla; *Karel Link* (1832—1911), pražský taneční mistr; *Ferdinand Heller* (1824—1912), hudební skladatel a spolumajitel Smetanova hudebního ústavu;
- 424: *Obrazy života* — ilustrovaný časopis, vydávaný Nerudou v l. 1859 až 1860; *článeček „České národní tance“* — viz str. 7—20; *ř. R. Vilímek* — Josef Richard V. (1835—1911), pražský knihkupec, nakladatel a majitel tiskárny; *Alfréd Waldau* (vl. jm. Josef Waldemar Jaroš, 1827—1882), překladatel české, zejm. lidové poezie do němčiny; *Krolmus* — viz vysv. k str. 10; *Ignác Link* (1800—1870), taneční mistr; *Kör* — maďarský národní tanec od Ludwiga Szöleziho z r. 1842; *Aliance* — druh kadrily;
- 427: *Heller* — viz vysv. k str. 423;
- 428: *Syrokomla* — Władysław S., pseudonym polského „národního básníka“ Ludwiga Konratowice (1823—1862);
- 429: *povídka Enoch Arden* — od Alfreda Tennysona; *některý spisovatel prozaik... některý básník* — narážka pravděpodobně na Josefa Košína z Radostova (1832—1910), který r. 1872 vydal 2. vydání svých Národních pohádek, a na Julia Zeyera;
- 431: *Maxova Svatá Cecílie* — viz str. 367—368;
- 433: *Eiusdem...* — drobnou událost tohoto roku bych opomenul, kdyby neměla vztah k náboženství; *nebožtík Kopecký* — Matěj K. (1762 až 1846);
- 434: *Takové sliby, pane hrabě T...* — narážka na hraběte Thuna, předsedu zemského sněmu, který tehdy právě zasedal, a na vládní sliby drobných ústupků, přistoupí-li čeští poslanci na punktace;
- 435: *Venku nad čarou to... bouří* — v té době rozpoutala mladočeská strana politickou kampaň proti punktacím, které ohrožovaly české národnostní zájmy;
- 436: *anatom Hyrtl* — Josef H. (1810—1894), něm. anatom, působil do r. 1845 v Praze;
- 437: *Tamino* — postava prince z Mozartovy opery Kouzelná flétna; *Pamina* — postava dcery královny noci z téže opery; *Zerlinka* — postava venkovského děvčete z opery Don Juan; *dle Galla* — Franz Joseph G. (1758—1820), něm. frenolog;
- 438: *paní Konstance* — Mozartova manželka;
- 439: *Lorenzo da Ponte* (1749—1838), it. abbé, libretista;
- 440: *řakoby z dalekých končin...* — citát z novely Mozartova cesta do Prahy od něm. spisovatele Eduarda Mörika (1804—1875);
- 443: *praví Erben* — viz str. 446; *Alfréd Waldau* — viz vysv. k str. 424; *Böhmische Granaten* jsou z r. 1858—1860;
- 444: *Siegfried Kapper* (1821—1879), český básník; *Böhmische Melodien*

— patrně oddíl Aus Böhmen ze sbírky Slavische Melodien, vydané v Lipsku r. 1844; „*Národní výstava*“ — Jubilejní zemská výstava v r. 1891;

445: *v zapadlém jižním koutě české země* — ve Vlachově Březí, kam N. jezdil k rodině Tichých.